

Voetbal en religie: verschillend en toch verwant

MICHAËL KRUIPER

Voetbal en religie kennen veel overeenkomsten die voor leerlingen een onverwachte, maar herkenbare nieuwe kijk kunnen geven op hun eigen levensbeschouwelijke visie.

Alweer een tijd geleden studeerde ik af op het onderwerp voetbal en religie. Beide onderwerpen hebben mijn interesse en het zijn twee grote maatschappelijke velden die regelmatig met elkaar in aanraking komen. In de blessuretijd van mijn scriptie besteed ik aandacht aan de stelling of je voetbal als een nieuw soort religie kan beschouwen. Wanneer het WK of EK nadert kun je de klok gelijk zetten op artikelen in de media waarin wordt gezegd dat voetbal een nieuw soort religie is. De parallel is altijd dichtbij.¹

Het voert te ver om daar inhoudelijk op in te gaan en deze vraag hier te beslechten,² maar ik benoem het in deze context vooral omdat het wél een mooie kapstok is om met leerlingen in gesprek te gaan over (definities van) religie. De definities van leerlingen zijn vaak ongenueanceerd ('religie en wetenschap kunnen niet naast elkaar bestaan') en allerlei leerlingen houden er een smalle definitie van religie op na ('religie is altijd verbonden aan het instituut kerk, moskee of synagoge'). In dit artikel neem ik jullie mee in de algemene stappen die ik zet in een les rondom dit thema. Ik doe suggesties, maar ben mij ervan bewust dat er veel verschillende contexten en niveaus zijn waarbinnen docenten opereren. De ene keer zal het passen, de andere keer niet. Mogelijk kript deze werkvorm de religieuze geletterdheid van leerlingen op. Voetbal (en de vergelijking met religie) brengt begrippen en dimensies als *rituelen*, *verwondering* en *cohesie* immers dicht bij de leerling. Na het stappenplan kom ik hier nog even iets langer op terug.

Inleiding en doelen van de les

Stap 1: het doel van de les

Het doel van deze les kan zijn: leerlingen leren ervaren/analyseren/erkennen dat je religie op heel veel verschillende manieren kan definiëren.

De ondertitel van het doel is: het hangt van de breedte van je definitie af of je voetbal als een religie kan definiëren. Leerlingen worden zich ervan bewust dat je een werkdefinitie nodig hebt om erachter te komen of zij zelf religieus zijn, en of Nederland een religieus land is of juist niet.

Het is een verfrissende manier om met leerlingen in gesprek te zijn over religie en leerlingen leren genuanceerder te denken over wat religie is.

Stap 2: korte anekdote

Ik begin altijd met een korte anekdote:

Tijdens onze meerdaagse excursie bezoek ik met leerlingen vaak een kerk en een voetbalstadion. Ik vertel de leerlingen dan dat dat bij mij op een bepaalde manier dezelfde gevoelens teweegbrengt en vraag hen hoe zij

denken dat dit komt. Dit kan overigens ook met een filmpjes van een samenzang in een kerk en van het zingen van 'You'll Never Walk Alone' in het stadion van Liverpool.

Stap 2a: overeenkomsten tussen voetbal en religie

Tijdens deze stap gaan leerlingen zelfstandig of in duo's op zoek naar overeenkomsten en parallellen tussen voetbal en religie. Dat leidt in eerste instantie regelmatig tot wat gelach in de klas of uitingen van verbazing, maar dat verandert altijd snel omdat er best wat overeenkomsten te bedenken zijn. We komen hier bij stap 3 op terug.

Voorbeelden:

Soms komt het toch wat moeizaam op gang en dan noem ik altijd het voorbeeld van de bijnaam van het stadion in Groningen, de stad waar ik lesgeef. In 2006 werd het nieuwe stadion van FC Groningen (de *Euroborg*) geopend. De bijnaam van dit stadion werd al snel *de groene kathedraal*.

óf

Recentelijk werd Napoli kampioen in de Serie A en de duizelingwekkende menigte in Napels vereerden de voetballers bijna als goden. Ook de verbintenis van voetballiefhebbers met de in 2020 overleden Argentijnse 'verlosser' Maradona kent bijna goddelijke proporties.

Stap 2b: verschillen tussen voetbal en religie

Na stap 1 gaan leerlingen op zoek naar verschillen tussen voetbal en religie. Veel leerlingen voelen wel aan dat er verschillen bestaan tussen voetbal en religie, maar opvallend genoeg hebben leerlingen meer moeite met het benoemen van verschillen tussen voetbal en religie dan overeenkomsten. Meestal doe ik stap 2b in duo's, zodat ze elkaar wat kunnen helpen bij de formulering van de verschillen.

Stap 3: het verzamelen van overeenkomsten en verschillen

Het klassikaal (of eerst in duo's) verzamelen van de overeenkomsten en verschillen is de derde stap in deze les. De docent kan de overeenkomsten en verschillen schematisch op het bord schrijven, maar dat kan ook via een digitaal prikbord of andere app.

Stap 4: definities van religie

In deze stap volgt de definiëring van religie, al kan dat ook al in een eerder stadium van een lessenreeks aan bod zijn gekomen. Ik geef eerst aan leerlingen aan dat er door veel wetenschappers al heel lang wordt gesproken over *dé* definitie van religie, maar dat men daar niet uitkomt.

Afhankelijk van de hoeveelheid tijd kunnen leerlingen eerst zelf nadenken over hun eigen definitie van religie (of woorden die ze koppelen aan religie). De verzameling van deze zinnen en woorden kan wellicht weer

Michaël Kruijer

¹ Overigens zie je de parallel terug in meer sporten (de TT van Assen maakt op dit moment reclame met de slogan: *the Cathedral of Speed*)

² Davidsen geeft in de *Narthex* van december 2018 overigens een mooi overzicht van definities en concepten en de relatie met het vak. Davidsen, M. A. (2018). *Het begrip religie*.

via een digitaal prikbord zichtbaar worden gemaakt. Misschien lukt het om tot een, twee of drie definities te komen.

Later in een lessenreeks kan verder worden ingegaan op bestaande definities van religie en kan het onderscheid tussen een functionalistische en substantiële definitie van religie nader worden belicht.

Stap 5: een antwoord op de vraag of voetbal als een soort religie kan worden beschouwd

Als afsluitend onderdeel van de les proberen we samen tot een antwoord te komen op bovenstaande vraag. Het uiteindelijke doel van de les is dat leerlingen gaan inzien dat je religie op veel verschillende manieren kan definiëren. Dat doel is al deels bereikt in stap 4, omdat daar al zichtbaar wordt dat leerlingen (waarschijnlijk) met veel verschillende termen en zinnen komen. Ik denk dat het nog beter blijkt als we proberen de koppeling met voetbal nog een keer te maken.

Vaak haal ik toch Emile Durkheim aan als godsdienstsocioloog die wijst op de speculatieve functie en sociale functie van religie. Voetbal refereert toch vooral aan de laatste functie (in mindere mate is de koppeling met de speculatieve functie te maken) en het hangt dus af van je eigen accenten en definities of je voetbal (of een andere sport of een bezoek aan het theater) als iets religieus beschouwt.

Koppelingen met ons vakgebied

Ik merk dat mijn leerlingen na lessen over voetbal en religie wat vrijer, breder en flexibeler nadenken over religie. Wellicht hebben ze bepaalde rituelen of *rites de passage* bij het voetbal ervaren die tegelijkertijd religie dichterbij brengen. Het zorgt voor een verbreding van de religieuze en levensbeschouwelijke geletterdheid.

Bovenstaande aanpak past deels binnen de cirkel van Clive Erricker. Vanuit een A-begrip als saamhorigheid, toewijding, lichaam, idolen werken naar B-begrippen als rituelen, gemeenschap en daarmee ook de vraag naar waar het voetbal als nieuwe religie of juist niet als nieuwe religie staat.

Graag noem ik hier ook de koppeling met de perspectievenbenadering van LERVO binnen ons vak. Een dergelijke opdracht valt goed te plaatsen binnen verschillende perspectieven.

Ik moet daarbij onder andere denken aan het fenomenologische perspectief waarbij leerlingen leren of ervaren dat religies uit verschillende dimensies bestaan. De rituele dimensie is, zoals in het stappenplan boven is weergegeven, duidelijk te koppelen aan het voetbal. Ook een begrip als socialisatie is herkenbaar en eenvoudig in te zetten als overeenkomst tussen voetbal en religie. Het Feyenoord-bloed stroomt wellicht door de aderen van zowel ouder als kind en de fanclub fungeert als socialiserende institutie. Zo raakt het onderwerp ook aan burgerschap en burgerschapsvorming. Er valt ook vanuit antropologisch perspectief het een

en ander te zeggen over voetbal (sport) en religie. Het staat vast dat zowel religie als voetbal een belangrijke rol spelen in het leven van veel mensen en dat er allerlei dwarsverbanden zijn. Dat kunnen we tijdens de lessen wat meer benaderen.

Wellicht hebben ze bepaalde rituelen bij het voetbal ervaren die tegelijkertijd religie dichterbij brengen.

En wat te denken van het metaperspectief, waarbij de vergelijking tussen voetbal en religie een gesprek op gang brengt over concepten en definities. Dat is geen makkelijk perspectief als je het mij vraagt, maar een dergelijke opdracht kan in bijvoorbeeld een bovenbouwklas het gesprek op gang brengen over werkdefinities en conceptuele vraagstukken.

Als laatste noem ik het vergelijkend perspectief. Door sport en religie te vergelijken krijgen we ook meer zicht op verschillen binnen en tussen religies. Het maakt duidelijk dat er niet één leidende definitie van religie of levensbeschouwing bestaat en dat religie niet voor elke leerling (mens) hetzelfde is (of wordt ervaren/beschreven).

In mijn lessen merk ik dat de vergelijking tussen voetbal en religie de soms smalle blik van leerlingen op religie en godsdienst verbreedt, en dat we daarmee het fenomeen gezamenlijk wat beter kunnen beschouwen. Daarnaast kan het dat leerlingen ook met wat meer verdieping gaan kijken naar hun eigen levensbeschouwelijke visie. Leerlingen ontdekken dat je zowel aan voetbal als religie zin kunt ontlelen. Dat maakt de weg vrij naar een open gesprek over (levensbeschouwelijk) betekenis geven.

Michaël Kruiper is docent Maatschappijleer en Religie & Levensbeschouwing op het Willem Lodewijk Gymnasium in Groningen

Professionalisering en inspiratie

Ons vak is beweeglijk. Leerlingen en de samenleving ontwikkelen zich en dat vraagt ook dat wij ons blijven verdiepen en verwonderen,

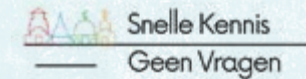
dat we nieuwe invalshoeken blijven uitproberen. Het bestuur van de VDLG maakt er een speerpunt van om hier meer aandacht aan

te geven. Door in *Narthex* de bijeenkomsten van opleidingen en andere organisaties op te nemen en door twee keer per jaar een

online bijeenkomst organiseren rond een thema, en met werkvormen aan de slag te gaan. Een keer in oktober, een keer in april.

Terugblik PLG Groningen

Vakdidacticus Han Bakker organiseerde dit jaar een docentenbijeenkomst in oktober, waar twee PLG-bijeenkomsten uit voortkwamen. Bij de tweede bijeenkomst op 22 mei stond de vraag naar de bedoeling centraal. En hoe bepalen veranderingen in de samenleving de manier waarop je je programma inricht? Aan de hand van de scenario-methode hebben we verkend welke trends van invloed zijn op ons vak en hoe ze vragen om een didactisch en inhoudelijk antwoord. Dit leidde bijvoorbeeld tot de volgende beschrijving:

Stel je een onderwijsmodel voor dat efficiënt en effectief is in het overdragen van essentiële kennis. Welkom bij 'Snelle kennis, geen vragen', een innovatieve benadering die studenten voorziet van de fundamenteën die ze nodig hebben, zonder de tijdrovende omwegen van eindeloze discussies. In onze snel veranderende wereld is tijd kostbaar, en met onze methode krijgen studenten direct toegang tot goed gestructureerde en actuele informatie.

Dankzij onze heldere, gerichte leermodules kunnen studenten meer onderwerpen in minder tijd beheersen. We maken gebruik van geavanceerde technologieën en adaptieve leerplatforms om ervoor te zorgen dat iedere student op zijn eigen tempo kan leren, terwijl de kern van het onderwijs intact blijft.

Deze aanpak is ideaal voor ons vak, waar feitelijke kennis cruciaal is voor het begrijpen van onze wereld. Zo krijgen studenten eerst een solide kennisbasis, waarna ze hun vaardigheden verder kunnen ontwikkelen. Bij 'Snelle kennis, geen vragen' geloven we in de kracht van efficiënte kennisoverdracht om studenten klaar te stomen voor een succesvolle toekomst.

Naast deze mooie uitwerking (met dank aan Sterre en aan AI) werden ook andere scenario's beschreven, als reactie op de trends 'polarisatie in de samenleving' en 'kennisgerichtheid van het onderwijs'. De oefening maakte duidelijk hoe je als sectie verschillende scenario's kunt uitwerken en zo je positie bepalen. Dat is de basis van je vakleerplan: waarom doen we wat we doen? Welke keuzes maken we en op welke gronden. Een mooie exercitie die zeker ook op andere plekken gebruikt kan gaan worden.

Agenda

30 september 15.30-17.00 uur
Online Professionaliserings-
bijeenkomst VDLG

Thema: Omstreden zaken,
m.m.v. Joel Valk en Annemeik
Schlatmann, Universiteit Utrecht
Aanmelden en meer informatie
via vdginfo.nl

Woensdag 2 oktober 2024
in Groningen

Docentenmiddag Levensbeschouwing,
Godsdienst en Religie

Thema: Burgerschap vraagt om
religieuze geletterdheid
Belangstellenden kunnen contact
opnemen met han.bakker@rug.nl

Eind oktober
Docentenbijeenkomsten
Werken met de perspectieven-
methode in thema's en modules

3 bijeenkomsten in oktober
en november
Aanmelden kan via lervo.nl

Organiseer jij in het najaar een nascholing of inspirerende bijeenkomst? Laat het uiterlijk 26 augustus weten aan de redactie, zodat de bijeenkomst opgenomen kan worden in de agenda van de volgende *Narthex*.